

Bod obratu

RADOMIL HRADIL

Snad každý dovede poměrně podrobně vyjmenovat činnosti, kterým se věnuje slepice na dvorku: hrabe a hledá si červíky, popelí se v písku, prachu nebo popelu, vyhřívá na sluníčku a tu a tam se povesejí s kohoutem. Občas si také jen tak protáhne křídla a zamává jimi. Vejce

snáší do hnízda a v noci si vyletí na bidýlko. Ne každý má ale jasnou představu o tom, jak žijí slepice, jejichž vejce běžně kupujeme v prodejnách. Tato slepice tráví téměř celý život spolu s několika družkami v kleci, ve které nemá dostatek prostoru ani k tomu protažení křídel. Stojí na drátěné mříži, skrz kterou propadá její trus. Na mříži, ke které některým slepicím dokonce přirostou nohy. Kromě toho je tato mříž nakloněná, aby se vajíčko samo vykutálelo ven. Slepice za celý život neuvidí ani písek nebo popel, ani sluníčko, ani červíka, ani hnízdo, ani bidlo a ani kohouta. Její družky jí jdou na nervy, a tak jim vyklovává peří, stejně jako ony jí. Ale není to jen stres; v požitém peří se slepice snaží získat látky, které jí ve výživě chybí, přestože člověk vypočítává její krmnou dávku pomocí počítačů a krmí ji nejrůznějšími moučkami z mrtvých zvířat a jejich částí. Ať tak či onak, se vzájemným vyzobáváním peří si člověk ví rady: už za mlada upaluje slepicím zobáky.

Stejně tak prasata. Aby se na těsném prostoru, kde nemohou uspokojit prakticky žádnou ze svých potřeb přirozeného chování, vzájemně nemrzačila a neukusovala si ocásky a uši, člověk jim ocásky i uši kupíruje a zuby vylamuje. Krávy se pro změnu trkají, když nemají dost prostoru nebo když ve stádě nepanuje potřebná hierarchie, třeba kvůli tomu, že mezi nimi není býk nebo že chovatel dělá chyby v práci se stádem. A tak se jim rohy záhy po narození upálí nebo vyleptají. Chovat býka je nerentabilní, téměř všechny krávy se dnes uměle oplodňují semenem nevelkého počtu vybraných plemenů, které se dlouhodobě uchovává při hlubokém podchlazení. Umělé oplodnění prováděné inseminátorem je na rozdíl od přirozeného pro krávu nepříjemné, a proto postupně slábnou příznaky říje, kráva potlačuje projev své připravenosti k oplodnění. Člověk ji tedy stimuluje tím, že jí dodá hormony.

Kráva je býložravec, to znamená zvíře živící se jen rostlinnou stravou. Z hlediska látkového složení však nelze činit rozdíl mezi rostlinou a zvířetem, oba se skládají z vody, bílkovin, tuků, sacharidů a minerálních látek. Navíc v bachoru krávy žije obrovské množství prvoků, které lze zařadit k živočišným organismům. Ty kráva tráví a je tak vlastně "masožravá". Člověk tedy začal krávy krmít masokostní moučkou z ovcí nebo i z jiných krav. Rudolf Steiner se v roce 1923 jen na okraj zmínil v jedné přednášce o čistě hypotetickém důsledku krmení skotu masem: kráva by zešléla...

Kdysi bylo zemědělství regionální záležitostí. Sedláci byli konzervativní lidé lpící na rodné hroudě. Zvířata se buď porazila přímo doma nebo u řezníka ve vesnici nebo ve městě. Dnes se převážejí nejen mezi zeměmi, ale i mezi kontinenty. O "nelidském" zacházení se zvířaty při transportech na jatka i při vlastní porážce byly napsány celé publikace a natočeny dokumentární filmy. Transporty zvířat mají však ještě jednu stránku. Právě při nelegálním transportu ovcí z Asie do Británie se pravděpodobně přivezla nákaza kulhavky a slintavky.

Všechny tyto skutečnosti o něčem vypovídají. Vypovídají o vztahu člověka ke zvířatům, o tom, jaký je dnes a jak se tento vztah vyvíjel. Kdo byl někdy ve Švýcarsku, možná si všiml toho, jak vypadají staré statky. Chlévy byly bezprostřední součástí stavení. Vešlo se do průjezdu a na jedné straně byly dveře do světnice, na druhé byl žlab, ze kterého žrala zvířata. Hospodář ani nemusel vycházet na dvůr a byl u svých zvířat. Ráno vstal, nakrmil, podojil a poklidil zvířata a potom posnídal. Večer nakrmil, podojil a poklidil zvířata a šel večeřet. Zvířata měla k lidem velmi blízko. Z původního spojení "pralidí" se skupinovými dušemi zvířat tak ještě přetrvávala přinejmenším úcta a vděčnost vůči zvířatům poskytujícím lidem na venkově živobytí.

Od té doby prodělalo zemědělství prudké změny, stejně jako je prodělalo vědomí člověka a jeho vztah ke zvířatům, rostlinám, zemi. Materializace vědomí, rozvoj mrtvého, intelektuálního myšlení našly svůj výraz v nástupu minerálních, tzn. neústrojných hnojiv, později hnojiv uměle vyráběných, tedy strojených. Ještě později dokonce v používání pesticidů jako látek přímo život ničících a také v mechanizování zemědělské produkce, tj. v zavádění bezduchých strojů do organických pochodů. Tento sestup vědomí však pokračoval a jeho posledními výhonky jsou například genové manipulace, jako je implantace lidských genů odpovědných za produkci růstových hormonů prasatům, aby rychleji přirůstala. Člověk ztrácel víc a víc povědomí o tom, že zvířata jsou nadána duší a mohou trpět, ale i o tom, že život nelze mechanicky manipulovat. Ztrácel tedy povědomí nejen o existenci duchovních světů, ale vůbec o existenci duše a nakonec života.

Vypadá to však, jako by sestup dosáhl jistého bodu, kdy je třeba odrazit se a začít stoupat. Jako by člověku plody jeho setby, které v současnosti sklízí, měly tuto skutečnost připomenout. Jako by ho měly upamatovat na to, odkud pochází a jaké je jeho poslání. A tak se mnoho lidí, otrěseno okolnostmi vzniku a šíření BSE, kulhavky a slintavky a podobně, začíná zajímat o původ svých potravin, začíná si uvědomovat dopad svého spotřebitelského chování, a tedy i svou odpovědnost. Lidé náhle vědí, že zvířata mají duši a nejsou jen stroji na maso, mléko nebo vejce. Německý kancléř volá: Pryč od agrárních fabrik! Humoristé se ptají:

Kolik lidských genů musí mít prase, aby se stalo člověkem? A v této otázce již probleskuje jiná, závažnější: Kde je vlastně hranice mezi zvířetem a člověkem, mezi přírodními říšemi? A je-li hranice mezi člověkem a zvířetem, je-li mezi nimi rozdíl, v čem tedy spočívá? A jaká odpovědnost z toho plyne pro člověka, který má něco, co zvíře nemá? Pro člověka nadaného duchem?

Člověk prošel ve svém vztahu ke světu dlouhým vývojem. Od prvotního spojení s duchovními bytostmi sestupoval víc a víc do hmoty. Nastal soumrak bohů. I když však už neměl schopnost bezprostředního vnímání toho, co není hmotné, byla pro člověka příroda stále ještě bytostná a zvířata živá, radující se a trpící. On šel ale dál, hloub, od živého k neživému, od přirozeného k umělému neboli od organického k mechanickému, od životadárného k biocidům, látkám hubícím život. A pak začal zasahovat do samé podstaty Stvoření, do jádra mrtvé hmoty a nakonec do genů, jádra hmoty živé. Sestup se neustále zrychloval a zrychluje. Je jistě možné sestupovat dál, je však také možné obrátit se a začít stoupat. A možná stačí už jen krůček dolů a na obrat bude pozdě.

Ve vztahu člověka-zemědělce a jeho zvířat je dnes takovým obratem ekologické zemědělství. Člověk opět připouští, že zvíře není stroj a že některé způsoby chovu jsou pro ně týráním. Svá zvířata nechce týrat a chce respektovat jejich přirozené potřeby, byť by to i bylo "neekonomické". Produkuje biopotraviny, které si může každý koupit. Jejich koupí se i ten, kdo sám zvířata nechová, může přidat k těm, co

se vydali vzhůru. Přirozeným chovem však povinnost člověka vůči zvířatům nekončí. Ve svém návratu do duchovních světů nesmíme na zvířata zapomenout. Jen svou láskyplnou péčí, nikoli jejich navrácením do přírody, jim můžeme pomoci v jejich dalším vývoji, v tom, aby nás následovala. A to je náš dluh vůči nim.